

Kalle Päätalon arkiston matka Tampereelta Taivalkoskelle

3.5.1998

Ilmeisesti Joukoa hieman tuleva matka jännitti, sillä yön nukkumiset jäivät melko vähiin. Tosin iltamyöhällä nautitulla kahvillakin lienee ollut osuutensa. Joka tapauksessa Jouko oli jo hyvissä ajoin ennen klo 8:aa Cumuluksen edessä Helenaa odottamassa. Niinpä hän aikansa kuluksi käveli sisään ja siellähän Helena istui miehensä kanssa aamiaispöydässä. Helena oli edellisenä iltana käynyt tutustumassa Turkansaareen ja Liminganlahden lintuhavaintopaikkaan ja sen jälkeen viettänyt rauhallisen yön hotellissa, pois yrittäjän kiireistä. Helenan tavarat, myös tuliaisat Kallelle ja Leenalle, siirrettiin autoon ja lähdettiin matkaan. Oulun tullista tuli samaan kyytiin myös Raija. Hän oli tullut omalla autolla Kempeleeseen, josta tuttava toi kohtauspaikalle.

Niin päästiin aloittamaan matka. Keli oli alkumatkasta mitä parhain, aurinkokin paistoi. Matka kului mukavasti rupertellessa. Kärämäen jälkeen taivas vetäytyi pilveen ja jo ennen Pihitipudasta vettä tuli suorastaan kaatamalla. Se ei tosin paljoa matkan tekoa hidastanut, muuta liikennettä oli hyvin vähän. Hirvaskankaan Essolla oltiin n. klo 11 aikaan ja päätettiin pitää ruokatauko. Päästiin suoraan lounaspöytään ja niinpä matkaa voitiin jatkaa melko pian. Alettiin jo suunnitella Matille soittamista kun Helenan puhelin soi ja Mattihan se siellä soitteli. Kertoi soittaneensa Leenalle joka oli sanonut Kallen olevan melko väsynyt. Päätettiin ,että ei olla Kallen luona kovin pitkään. Niin matkaa jatkettiin rupattelun merkeissä. Puhuttiin Kallen kirjoista ja kirjojen merkityksestä sekä Jokijärven kylästä yleensä. Välillä Raija vaati auton musiikkia pienemmälle, jotta kuulisi joka sanan mitä Helena ja Jouko puhuivat. Monet tutut kohdat Kallen kirjoista muistui mieleen, ihastuttivat ja naurattivatkin. Kallen luokse oli sopimus mennä klo 15 aikoihin. Tamperetta lähestyttiin jo 13.30 aikoihin. Niinpä jäi hyvää aikaa majoittua hotelli- Ilvekseen, joka oli hintatiedustelussa pärjännyt parhaiten. Jäi vielä aikaa pieneen lepo hetkeenkin. Liikkeelle päätettiin lähteä jo 14.30 koska ei oltu aivan varmoja osaamisesta. Messukylää lähestyttäessä Matti jo soittikin, oli vielä rautatieasemalla Pertin kanssa, olivat käyneet ostamassa sovitun kukkakimpun. Lupasivat tulla viivana. Jouko pyöri muutaman kerran ympäri ennen kuin Kirvestie löytyi. Pienen odottelun jälkeen Matti ja Perttikin tulivat ja hieman etuajassa voitiin mennä sisään.

Ovella meitä olivat vastassa Leena ja Kalle ja toivottivat tervetulleiksi. Kukin kerroimme terveisemme sieltä mistä olimme matkaan lähteneet. Kukat ja Helenan tuliaisat annettiin ja päällysvaatteet sovitettiin eteiskaappiin. Leena alkoi pian kertoa, että Kalle on jo aamukahdeksasta kulkenut rauhattomana väliin yläkerrassa ja väliin kellarissa. Arkiston siirtyminen teki mielen ilmeisesti rauhattomaksi. Asetuttiin istumaan ja Jouko kertoi vielä terveisiä 68 vuoden takaa Kallen opettajalta, Elsa Niemelältä. Jouko oli käynyt haastattelemassa Elsa Päätalosanomiin ja antoi jutun etukäteen, kuvien kera, Kallelle. Tosin Leena vastusti asiaa sanoen, että ehti hän jutun lukea sitten lehdestäkin. Samalla

Jouko antoi Kallelle Elsa Niemelän yhteystiedot. Niin alettiin vaihtaa muuten kuulumisia ja kohta Leena loihti kahvipöydän, jonka antimia alettiin koko joukolla nauttia. Kahvi tuntui maistuvan kaikille, samoin kastettavat. Mukana oli myös Helenan tuomaa leipäjuustoa, joka nautittiin taivalkoskelaisittain. Personkupitkin juotiin.

Kahvin jälkeen päästiin pääasiaan eli tutustumaan Kallen arkistoon. Samalla Jouko kyllä (muita innokkaammin) tutustui taloon ja ihasteli miten hyvässä kunnossa se oli. Ensin mentiin kirjastoon eli entiseen makuuhuoneeseen, jossa oli joka seinällä, lattiasta kattoon kirjoja. Eri ihmisiltä saatuja, ostettujakin. Oli kirjalahjoja mmm. Urho Kekkoselta. Kaikki hyvässä järjestyksessä ja ojennuksessa. Kalle näytti nurkan, jossa kirjailijan ura oli alkanut. Samassa huoneessa oli tuolloin nukkunut Aune-sisar. Seuraavaksi kiivettiin yläkertaan, Kallen työhuoneeseen. Kalle esitteli rakkaimmat työkalunsa mm. sahan, jolla Kalle oli kaatanut ja katkonut koivuja sekä kirveen jolla oli halkonut samat koivut haloiksi heti sodan jälkeen joulukuussa 1944 Tampereen lähimetsässä. Mukana olivat myös vatupassi, höylä, pistosaha ja taltta kuvaamassa niitä niukkoja työkaluja, joita sodan jälkeen aloittelevalla kirvesmiehellä saattoi olla. Monet työkalut Kalle kertoi saaneensa lahjaksi työkavereiltaan saatesanoilla, että täytyyhän pojan saada jotain työkaluja kun on noin kova halu yrittää. Kalle sanoi vieläkin olevansa noille kavereille kiitollinen. Kalle esitteli myös puukon, joka oli kaksoiskappale siitä puukosta, jonka Kalle sujutti korttiveloistaan Hiltu-Väinille ja kertoi kotona sen "pudottaneensa". Herkon kuorimarauta ja petkele, jolla Kalle kertoi monen miehen särkeneen selkensä, olivat myös Kallen muistoesineitä. Teollisuuskouluajoista olivat muistuttamassa hakasviivain ja kolmioviivain. Sitten tuntui suorastaan historian siipien havinaa kun Kalle esitteli kirjailijan uran kannalta tärkeimmän ja muutenkin rakkaimman kirjansa; Mika Waltarin " Aiotko kirjailijaksi?" Kirjan sivuilla näkyi vielä selvät jäljet tervasta, jolla ilmeisesti saksalaiset olivat kirjan sotkeneet Kallioniemessä syksyllä 1944. Kalle kertoi, että kun Mika Waltari oli kuullut kirjan merkityksestä Kallelle, hän oli liikuttunut ja sanonut että sittenhän hänen kannatti kirjoittaa tuo kirja pelkästään Kallea varten. Mika oli vierailut Kallen luona, mutta tuolloin Kalle ei ollut muistanut ottaa omistuskirjoitusta kirjaansa. Myöhemmin hän oli sen hankkinut erään tuttavansa välityksellä. Omistuskirjoitus löytyi alkusivuilta. Lisäksi sieltä löytyi Kallen omia merkintöjä vuosien varrelta. Oli merkintöjä Siiranmäen ajoilta, oli pitempi merkintä esikoisteoksen ilmestymisen ajalta. Lisäksi oli merkintä kaikkien kirjojen ilmestymisestä: maininta milloin oli saanut "lämpimäisteoksen" käteensä. Monet muistot tulivat Kallen mieleen tuosta kirjasta ja kaikista noista esineistä työhuoneessaan.

Vähitellen siirryimme alakertaan ja kuistille, jossa Kalle esitteli lahjaksi saamiaan tauluja sekä ennen kaikkea työkalujen säilytyspakin. Se oli se sama pakki, jonka Kalle oli tehnyt Kuusisen Allilla yletessään apumiehestä kirvesmieheksi. Kalle vähätteli puusepän taitojaan pakin tekemisessä, mutta Jouko katsottuaan nurkkaliitoksia sanoi, että valtaosalta nykyisistä kirvesmiehistä jäisi pakki kokonaan tekemättä ja jos käytettävissä olisi ne samat työkalut kuin Kallella, nostaisivat nykykirvesmiehet suosiolla kädet pystyyn. Kalle sanoi pakinkin siirtyvän arkiston mukana Taivalkoskelle. Kuistilla oli myös iso laatikollinen postikortteja;

perheelle tulleita ja Kallelle ihailijoilta tulleita. Kalle kertoi kortteja olevan ainakin 10 000 kpl ja sanoi että ne voivat siirtyä arkiston mukana, mutta ihmetteli mitä niille voidaan tehdä. Pertti sanoi, että ne kaikki käydään läpi ja mietitään sopiva tapa käyttää niitä arkistossa. Viimein siirryttiin kellarikerrokseen. Siellä pisti silmään kellarin hyvä siisteys ja järjestys. Halkopinoista tuli mieleen romaanihenkilön, Heikki Laakarinteen, halkopinot. Kellarikerroksen perähuoneessa Kalle esitteli sitten varsinaisen arkistonsa. Kaikkien kirjojen käsikirjoitukset, joista viimeisimmät tosin olivat disketeillä, kirjoihin liittyvän aineiston, kuhunkin kirjaan liittyviä lehtileikkeitä kirjan ilmestyttyä ja hyllymetreittäin lukijoiden lähettämiä kirjoja eri vuosina laitettuna aakkosjärjestykseen. Olimme lähes mykistyneitä aineiston runsaudesta ja täydellisyydestä. Pertti kertoi, että kaikki joudutaan käymään läpi ja mm. poistamaan niitit papereista etteivät ne turmele arvokkaita lehtileikkeitä. Kalle esitteli myös reppunsa, jolla oli siirtänyt maallisen omaisuutensa Kallioniemestä Tampereelle joulukuun alussa 1944. Mukana oli tarkka luettelo mitä reppu oli tuolloin sisältänyt. Reppu siirtyisi myös arkiston mukana. Esitimme monia kysymyksiä ja ihmettelyjä arkiston sisällöstä. Joukoa kiinnosti Kallen työmaapäiväkirjat. Kalle lupasi, että hän hakee nekin aamuksi valmiiksi ja nekin voivat siirtyä jos kelpaavat. Jouko tiesi, että työmaapäiväkirjojen pito oli tuolloin vielä uutta ja ne ovat rakennustyömaiden historian kannalta varsin merkittäviä tarkkuutensakin takia.

Lopuksi siirryttiin vielä alakertaan. Aloimme jo tehdä lähtöä, mutta Kalle halusi, että tulemme vielä istumaan ja juttelemaan. Niinpä aloimme jutella ja siinä aika vierähti. Juttu kulki kirjojen tapahtumissa ja Kalle kertoi yksityiskohtia muutamista tapahtumista, joilla oli aiheen kirjan sivuille saanut. Välillä Kalle suorastaan liikuttui keskustellessamme romaanista "Viimeinen savotta", sen muutamista kohtauksista. Matti lupasi vielä joskus ottaa aiheesta monologin uusiksi. Kaikki olivat yhtä mieltä, että kyllä kannattaa. Välillä taas naurettiin makeasti joillekin kirjojen jutuille tai sitten jonkun kertomalle vitsille. Teimme monta kertaa lähtöä, että Kalle pääsisi jo lepäämään, näimmehän että välillä otti hieman henkeen, mutta emme päässeet lähtemään kun jutut vaan jatkuivat. Lopulta kuitenkin toivottelimme hyvää yötä ja lupasimme tulla aamulla hieman ennen kahdeksaa. Kello oli n. 18 kun menimme hotelliimme. Jouko otti heti aluksi pienet nokkaunet, mutta Helena ja Raija kävivät kaupungilla kävelemässä ja syömässä. Nokkaunien jälkeen Jouko otti minibaarista suolapähkinöitä ja tuoremehupullon ja nautti pienen iltapalan. Päivän aikana oli saatu niin paljon hengenravintoa, että ruokaa ei välttämättä tarvinnut paljoa. Iltauutisten jälkeen saattoi ruveta heti nukkumaan.

4.5.1998

Aamulla Helena, Raija ja Jouko kävivät aamupalalla, maksoivat huoneen ja kiiruhtivat Kirvestielle vähän ennen kahdeksaa. Matti ja Perttikin tulivat pian, kuorma-autoa ei sen sijaan näkynyt, mutta Matti sanoi jo sen nähneensä. Talossa oli jo nähty meidät ja pian ulos tuli Leenan ja Kallen lisäksi Väinö (Aunen mies), joka toimii talossa talonmiehenä. Ilta-Sanomien toimittajat tulivat myös paikalle, heidät toivoteltiin tervetulleeksi. Kohta tuli myös

kuorma-auto, johon oli kylkeen teipattu teksti: "Kalle Päätalon arkisto matkalla Taivalkoskelle". Auto peruutettiin pihalle, peräluukku aukaistiin ja alettiin kantaa muuttolaatikoita kellarikerrokseen. Ilta-Sanomien toimittajat valokuväsivät autoa, haastattelivat Kallea ja myös Mattia ja Perttiä. Kohta he siirtyivät kellarikerrokseen, jossa Kalle esitteli arkistonsa lyhyesti toimittajille. Samalla esiteltiin reppu ja valokuvaaja kuvasi kaiken. Pertti numeroi jokaisen laatikon ja merkitsi muistiin mitä laatikko sisälsi. Niin aloimme kantaa laatikoita, johon oli sijoitettu kansioita, autoon. Valokuvaaja ikuisti kantamistapahtumankin Kallen selostaessa toimittajille arkistoansa ja sen syntyvaiheita. Aron Raimokin liittyi jossain vaiheessa porukkaan, ollen toteamassa arkiston siirtymistä. Kellaristakin kertyi yli kolmenkymmenen laatikon täynnä mappeja ja kirjoja. Lopuksi Kalle antoi repun Joukolle ja antoi kunniatehtäväksi kantaa ylös. Jouko vei repun alakertaan asti ja totesi, että autoon se viedään arvoisellaan tavalla.

Tämän jälkeen siirryttiin yläkertaan ja Kalle esitteli toimittajille yläkerran aineistoa. Esittelyn jälkeen tavaroita alettiin siirtää laatikoihin. Pertti merkitsi taas tarkasti ylös mikä kukin esine oli. Kirvesmiehen työkaluja varten Jouko kävi hakemassa työkalujen säilytyspakin kuistilta. Kirvesmiehen työkalut sijoitettiin siihen. Höylän irrotuksessa seinältä meinasi olla ongelmia. Se ei irronnut. Kalle muisteli sen olevan naulalla, mutta kun Jouko väänsi vähän lujemmin ilmeni, että se olikin ollut ruuvilla kiinni seinässä. Seinään tuli pieni roso, onneksi höylä ei mitenkään särkynyt. Kalle totesi vain että höylään jäänyt ruuvi saa tulla kaupan päälle. Silti Joukoa harmitti pieni lohkeama Kallen seinässä. Viivaimet olivat myös ruuveilla kiinni, sopivat meisselit löytyivät Leenalta. Niin Kallen rakkaat muistoesineet siirtyivät laatikoihin ja autoon. Seinä jäi jotenkin tyhjäksi. Miltähän Kallesta illalla tuntuu?! Jouko kantoi työkalujen säilytyspakin kuistille, jossa näki työmaapäiväkirjat. Nehän tietysti kiinnostivat ja Jouko unohtu vähäksi aikaa lukemaan niitä. Pian muu porukka seurasi perässä ja kuistilla olevia tavaroitakin alettiin kantaa autoon. Kalle oli tuonut työmaittensa aikaisia tuntikirjoja kuistille ja kysyi olisiko niille käyttöä arkistossa. Jouko oli suoralta kädeltä sitä mieltä, että jo tuntikirjojen ulkoasu on historiaa. Sitten kun lehdiltä löytyy tarkat työntekijöitten määrät kyseisillä työmailla niin kyllä tuntikirjoille on arkistossa taatusti oma paikkansa. Pian kaikki tällä kertaa siirtyvä aineisto oli autossa. Myöhemminhän siirtyy loppuosa, johon kuuluu vielä kirjoja ja jotain Gummeruksella olevaa aineistoa.

Lopuksi Leena kutsui kaikki taas olohuoneeseen kahville. Kahvi oli jälleen pannussa keitettyä ja kastettavaa oli runsaasti. Toimittajille kerrottiin kirjojen merkityksestä ja arkiston merkityksestä Taivalkoskelle. Pian alettiin olla valmiita matkalle. Reittiä suunniteltiin ja Kalle ja Leena vakuuttivat Kuopion kautta olevan mukavamman reitin ajaa. Kuorma-automiehet pitivät Oulun kautta helpompana ajaa, mutta suostuivat toki ajamaan Kuopionkin kautta. Raijan auto oli Kempeleessä ja Jouko mietti lähteäkö käymään vielä Taivalkoskella kuorma-auton mukana. Jouko kertoi, että sille päivälle tulisi ajokilometrejä lähes 900 km (tarkka määrä oli tosin vain 867 km) Jouko totesi, että onhan tämä sen verran merkittävää, että tullaanhan mukana. Lopuksi kaikki kokoontuivat vielä ulos ja Kalle

luovutti juhlallisesti repun Matille ja Pertille. Tapahtuma luonnollisesti ikuistettiin. Sovittiin, että pysähdytään Kuopion pohjoispuolella syömässä Ilta-Sanomat lupasi tarjota. Kiitoksia vain etukäteen. Lopuksi kiiteltiin ja hyvästeltiin talonväki. Olisi toisaalta halunnut sanoa Kallelle, että tavataan kesällä, mutta Kalle ja Leena itse sanoivat että Taivalkoskelle kesällä tuleminen ei ole läheskään varmaa. Kaikki olivat kuitenkin ylpeitä siitä, että olivat saaneet käydä vieraina ja olla mukana arkistoa siirtämässä. Viimeiset huiskutukset ja niin Kirvestie jäi taakse.

Heti Tampereen ulkopuolella pysähdyttiin tankkaamaan. Joukolla oli vain sellainen ongelma, että ei saanut polttoainekorkkia auki. Lopuksi korkki piti suorastaan murtaa. Muut lähtivät jo jatkamaan matkaa, kun Jouko jäi tankattuaan hankkimaan uutta korkkia. Väliaikainen korkki löytyi ja niin päästiin jatkamaan matkaa. Jo hyvissä ajoin ennen Jyväskylää koko saattue kulki yhtä matkaa. Jyväskylän jälkeen kuorma-auton kuski huomasi, että toisen teippauksen reuna lepattaa tuulessa ja kun oltiin juuri sillan kohdalla päätti, että sillan jälkeen pysähdytään ja teipataan paremmin. Sillan puolivälissä teippaus (tai puolet siitä) irtosi ja oli vähällä tulla Matin auton tuulilasiin. Liikenteen vuoksi ei voitu pysähtyä vaan jatkettiin matkaa. Niinpä toisella puolella kuorma-autoa luki ainoastaan "Kalle Päätalon arkisto" ja toisella puolella tuo koko teksti "Kalle Päätalon arkisto matkalla Taivalkoskelle". Maisemat vaihtuivat. Välillä Matti soitti, että kuunnelkaa Radio Novaa, sieltä haastateltiin ja lähetys tulee pian ulos. Niinpä käännettiin radio Novan taajuudelle, mutta kun Siilinjärvellä pysähdyttiin syömään, ei haastattelua ollut vielä tullut kuulunut. Ilta-Sanomat tarjosi aterian, koska kello oli jo 15, olikin kaikilla jo ihan tuhti nälkä. Vahvistuneina päästiin jatkamaan matkaa. Matti sijoittui nyt Ilta-Sanomien toimittajien autoon. Toimittajat haastattelivat Mattia ja välillä ajoivat pitkästi edelle ottamaan valokuvia autosta ja maisemista. Ruokailun yhteydessä oli sovittu, että ajetaan Jokijärven kautta ja pysähdytään Romppasen salmen pysähdyspaikalla. Niinpä Helena alkoi soittaa kylätoimikunnan jäsenille, että paikalle tulisi vastaanottotoimikunta. Muutaman soiton jälkeen asia tuntui järjestyvänkin. Kohta Radio Novasta tuli Matin haastattelu Kallen arkiston siirtämiseen liittyen. Haastattelu oli muuten ihan mukava, mutta Helena ja Raija hieman protestoivat Matin sanoessa muutossa mukana olleen jämeriä koillismaalaisia miehiä. Naisista ei puhuttu mitään eikä Raija ja Helena suostuneet lukeutumaan miehiin. Matka jatkui ja ohitettiin mm. taideteos "Hiljainen kansa". Ämmänsaarella oli ensin tarkoitus pysähtyä, mutta siitä luovuttiin, koska aika tuntui kuluvan kuin siivillä.

Lähestyttäessä Taivalkoskea ja Jokijärveä alkoi taas luntakin olla maassa. Ohitettiin Hutun koulu, Tyräjärvi ja Tyrävaara. Lähestyttäessä Jokijärven Romppasensalmea nähtiin jo kaukaa, että paikalla oli paljon porukkaa. Tuntui, että suuri osa kylän väestä oli tullut katsomaan, kun Kallen arkisto tulee. Oli Romppasen Väinö ja Romppasen Signe ja monta muuta tuttua. Kuorma-auton peräluukku avattiin ja Matti esitteli kyläläisille Kallen repun, joka selässä Kalle oli Taivalkoskelta lähtenyt. Kerroimme kyläläisille, että suunnittelimme jo välillä vievämme repun jo tällä reissulla suoraan Kallioniemeen, takaisin lähtöpaikkaansa. Kyläläiset olivat vankasti sitä mieltä, että niin reppu kuin koko arkistokin

kuuluu Jokijärvelle. Matti esitteli muuta arkiston aineistoa. Kyläläiset toivottivat "varakyläpäällikön" suulla arkiston tervetulleeksi ja samalla toivoivat arkiston lopullisen sijoituspaikan olevan Jokijärvi. Koko kylä tuntui yksimielisesti antavan arkistolle suuren arvon. Kyläläiset vaativat, että saattueen on käytävä Jokijärven koulullakin. Niinpä koululla käytiin kääntymässä pikaisesti.

Niin sitten ajettiin loppumatka Taivalkosken kirkolle ja virastotalon eteen. Sielläkin oltiin vastassa. Oli Päätaloseuran puheenjohtaja, Paavo Rautiainen, kunnanjohtaja, kunnanhallituksen puheenjohtaja sekä Päätaloseuran aktiivijäseniä. Tietysti lehdistö oli saanut asiasta kuulla ja oli myös paikalla. Ilta-Sanomien toimittajat kävivät ensin tutustumassa arkiston tulevaan paikkaan ja sitten avattiin kuorma-auton peräluukku ja Matti luovutti arkiston symbolin, Kallen repun, saatesanoilla (jotka olivat repun mukana olevassa lapussa) Taivalkosken kunnanjohtajalle Pauli Harjulle ja kunnanhallituksen puheenjohtajalle, Tuomo Horsmalle. Niin alettiin sitten arkistoa kantaa sisään, mutta ei vielä lopulliseen paikkaansa vaan välivarastoon, jossa arkistonhoitaja käy materiaalin läpi ja arkistoi sen sitten virallisesti. Jouko otti oikeudekseen kantaa sisään Kallen työkalut ja työmaapäiväkirjat. Työkalut esiteltiin lehdistölle. Kantajia oli nyt paljon enemmän ja niinpä kaikki oli kannettu pian sisälle, kello oli n. 20.30. Päivä oli ollut pitkä, mutta antoisa. Joukolla oli vielä edessä matka Ouluun, mutta Raija päätti antaa autonsa jäädä Kempeleeseen ja hakea myöhemmin.

Jouko Knuutinen